

AARBØGER
FOR
NORDISK OLDKYNDIGHED
OG HISTORIE

ANNUAL OF THE ROYAL SOCIETY OF NORTHERN ANTIQUARIES

2007

DET KONGELIGE NORDISKE OLDSKRIFTSKAB
KØBENHAVN 2010

© 2010 Det Kgl. Nordiske Oldskriftselskab
Frederiksholms Kanal 12
DK-1220 København K.

ISBN 978-87-87483-14-8
ISSN 0084-585X

Redaktion: Poul Otto Nielsen (ansv.) og Ulla Lund Hansen
Grafisk tilrettelæggelse og billedbehandling: Jan Holme Andersen

Udgivet med støtte fra Forskningsrådet for Kultur og Kommunikation

Grunddesign, prepress og tryk: Narayana Press, Gylling
Skrift: Minion
Papir: 130 g Chorus Satin

Omslag: Den Kongelige Commission for Oldsagers Opbevaring
nedsat ved forordning af Kong Christian VII den 22. maj 1807

Medlemmer i perioden 1807-1816, fra toppen mod højre:
Kommissionens formand A.W. Hauch, F. Münter,
kommissionens sekretær R. Nyerup, P.J. Monrad,
W.H.F. Abrahamson, B. Thorlacius, E. Vargas Bedemar,
E.C. Werlauff, og L.S. Vedel Simonsen

*Alle manuskripter sendes til vurdering hos to anonyme referees,
inden de accepteres til trykning*

All papers are subject to anonymous peer refereeing

*Vor einer möglichen Publikation werden alle Manuskripte
zwei anonymen Referenten zur Begutachtung vorgelegt*

Salg til ikke-medlemmer i kommission hos:
Herm. H. J. Lynge & Søn
Internationalt antikvariat
Silkegade 11
DK-1113 København K.
www.lynge.com
herman@lynge.com

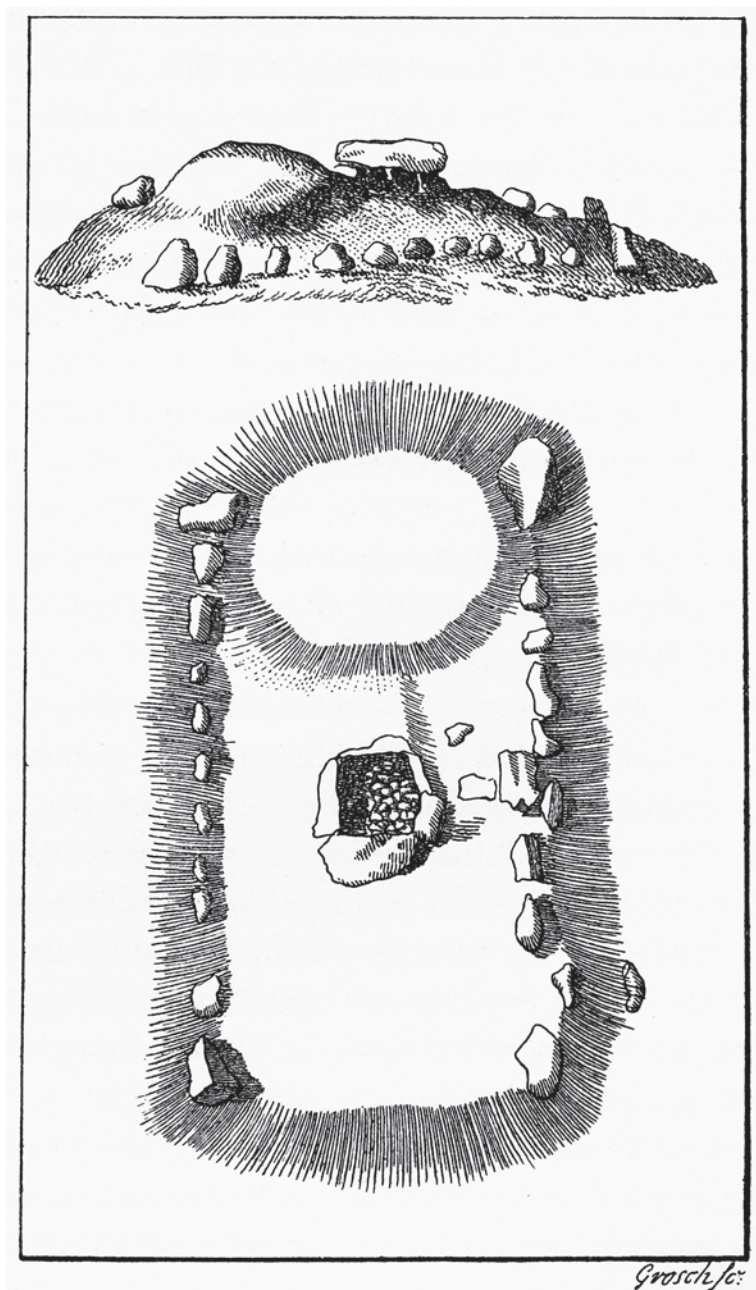
Salg med rabat til medlemmer direkte fra Selskabet
– se bagest i bogen

Oldsagskommissionens tidlige år

forudsætninger og
internationale forbindelser

NATIONALMUSEETS 200 ÅRS JUBILÆUMSSYMPIUM
24.-25. MAJ 2007

ARRANGERET AF NATIONALMUSEET OG WORMIANUM
I SAMARBEJDE MED KULTURARVSSTYRELSEN

Kong Hildetands høj. Frontispice til F. Münters bog fra 1806 »Lejre i Sjælland i Begyndelsen af det Nittende Aarhundrede«, der var medvirkende til oprettelsen af Den Kongelige Commission for Oldsagers Opbevaring i 1807.

The barrow of King Hildetand in Lejre on Zealand. Frontispiece in F. Münters book of 1806 that took part in the establishment of the Royal Commission for the Preservation of Antiquities in 1807.

Forord

Af CARSTEN U. LARSEN

Nationalmuseet er en foranderlig størrelse. Museets samlinger har haft flere forskellige navne og adresser, og dets indhold og opgaver har til stadighed udviklet sig. I en tid, hvor opgaver og vilkår synes at skifte i rask tempo, kan det måske være en slags trøst at tænke på, at sådan har det egentlig altid været.

Det nyfødte barn, som blev til den 22. maj 1807 ved forordning af Christian VII, nok ikke helt tilfældigt midt i en storpolitisk og national krisetid, fik navnet Den Kongelige Commission i Kjøbenhavn for Oldsagers Opbevaring. Den samling, kommissionen skabte, kom til at hedde Museet for de Nordiske Oldsager, i almindelig tale 'Oldnordisk Museum'. Navnet fastholdt man, skønt samlingen foruden oldsager kom til at omfatte genstande både fra middelalderen og antikken samt etnografiske genstande. Først i 1892 antog man navnet Nationalmuseet, som institutionen bærer den dag i dag. Men udtrykket går meget længere tilbage. Rasmus Nyerup brugte allerede i 1806 betegnelsen 'Nationalmuseum' i en bog om det hensigtsmæssige i at tage vare på fædrelandets mindesmærker fra oldtiden.

Nyerups betragtninger vandt genklang hos provst Schade fra Mors, som i oktober 1806 sendte en samling oldsager til Nyerup, og de blev i januar 1807 anbragt på Universitetsbiblioteket, hvor Nyerup var bibliotekar. Biblioteket havde plads i salen oven på Trinitatis Kirke med indgang fra Rundetårns karakteristiske og enestående sneglegang. I februar 1807 blev tre runesten opstillet i Rundetårns nicher, og provst Paludan fra Møn indsendte en stor oldsagssamling med en opfordring til at iværksætte en aktiv indsamling. Som reaktion herpå udsendte

Rasmus Nyerup den 12. marts 1807 en trykt henvendelse 'Anmodning til Eiere af nordiske Oldsager'.

Man kan altså tale om en tilløbsperiode på omkring syv måneder, før Oldsagskommissionen blev nedsat i maj 1807. Det var bestemt ikke en tilfældighed, at det netop var Rasmus Nyerup, som blev Oldsagskommissionens sekretær i det første årti. Under de indledende aktiviteter var det naturligt, at Universitetsbiblioteket lagde lokaler til den samling, som gradvist voksede op i den fjerneste ende af den sal, som i dag anvendes til udstillinger, foredrag og koncerter. Det skal da lige nævnes, at over Bibliotekssalen findes kirkeloftet, som senere blev det første opholdssted for en af Nationalmuseets flotte samlinger, nemlig den der senere blev til Dansk Folkemuseum. Kommissionens møder blev derimod holdt i Frimurerlogen i Kronprinsensgade, idet alle dens medlemmer – på nær Nyerup – var frimurere.

På grund af klager fra bibliotekets benyttede besluttede Universitetets konsistorium, som digteren Adam Oehlenschläger dengang var medlem af, i 1832, at samlingen måtte væk fra Bibliotekssalen over Trinitatis Kirke. Christian Jürgensen Thomsen, som var blevet kommissionens sekretær ved årsskiftet 1816/17, fandt nye lokaler på Christiansborg Slot. Væksten i samlingerne var stor, og allerede i 1840'erne blev pladsen for trang, og efter hårde forhandlinger overtog museet Prinsens Palæ.

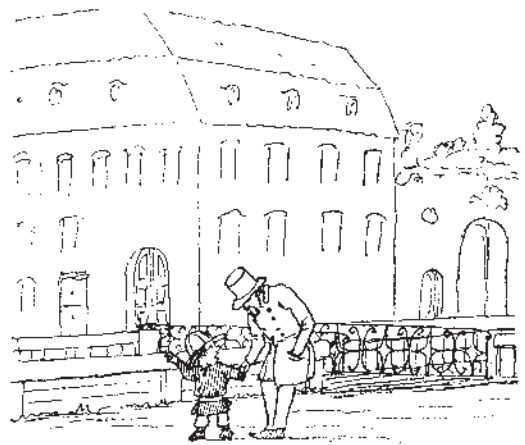
Her har Nationalmuseet så ligget siden, og flere af museets embedsmænd havde praktisk nok embedsboliger i huset. Ved en stor indsats i 1920'erne og 1930'erne lykkedes det at opkøbe, renovere og nybygge karréen mellem Frederiksholms Kanal, Ny

Vestergade, Vester Voldgade og Stormgade. Det blev muliggjort gennem en landsdækkende folkeindsamling, som magtfulde mænd stillede sig bag, bl.a. forfatteren Johannes V. Jensen. Ved indsamlingens afslutning i foråret 1926 havde omtrent 200.000 givere skænket godt 1,3 mio. kr., hvortil kom betydelige fondsdonationer samt en uhørt stor donation på ca. 1 mio. kr. fra Lauritz Andersen, en dansk rigmand i Shanghai. En massiv pressebevågenhed gjorde, at man fra politisk side ikke mere kunne sidde udbygningen af Nationalmuseet overhørig – og i 1929 kunne grundstenen nedlægges. Fire år senere indviedes det nye middelalderafsnit, men først i 1938 var hele projektet afsluttet.

Som et led i dette byggeri indrettedes også den festsal, som husede jubilæumssymposiet i maj 2007. Det bør nævnes, fordi salen trods sin ret unge alder rummer et gammelt element. Salens smukke marmorerede træsøjler indgik oprindeligt i Frederik III's imponerende bibliotekssal i hans nybyggede hus for bibliotek og kunstkammer, det hus, som nu rummer Rigsarkivet, og som effektivt danner grænsen mellem Rigsdagsgårdens trafik og Bibliotekshavens herligheder. Disse søjler kan altså i teorien have set guldhornstyven i 1802, hvilket jo kan minde læseren om, at vi også i 2007 oplevede et guldhornstyveri, denne gang af rekonstruktionerne fra 1861 – men det er en helt anden sag.

I 1980'erne blev museet igen ud- og ombygget for betydelige midler stillet til rådighed af et privat fond og med et tilsvarende tilskud fra den danske stat. Men nu er vi temmelig langt væk fra museets barndom og befinder os i en tid, hvor museet ikke er begrænset til én lokalitet, men er spredt over hele landet.

Den kendte danske tegner Fritz Jürgensen (1818-63) havde en yndlingsfigur, Gysse, som går igen i mange af hans finurlige tegninger. På en af dem spørger Gysse: »Fa'er! Er det Verdenshavet?« – »Nei, lille Gysse,« lyder svaret, »det er Frederiksholms Kanal.« Selvom Gysse med dette svar blev bragt ned på jorden igen, fremkalder hans forventning allego-

»Fa'er! Er det Verdenshavet? – Nei, lille Gysse, det er Frederiksholms Kanal.« Tegning af Fritz Jürgensen 1843.

»Dad! Is that the Ocean of the World? – No, dear Gysse, it's the Frederiksholms Canal.« Drawing by Fritz Jürgensen 1843.

risk en pointe, når vi tænker på, at det var her, den visionære Christian Jürgensen Thomsen allerede i midten af 1800-tallet udviklede et verdensmuseum, det nuværende Nationalmuseum.

Netop Thomsens udsyn, kvalifikationer og kontinuerlige arbejde for museet er blevet afdækket i de senere år, særligt i *Aarbøger* 1988 i anledning af hans 200 års fødselsdag, og i Jørgen Jensens bog *Thomsens Museum* fra 1992. Men han tiltrådte først som sekretær for Oldsagskommissionen i 1817. Jubilæumssymposiet i 2007, hvis indlæg bringes i dette bind af *Aarbøger*, omhandler navnlig tiden før Thomsen: Hvad var det egentlig, han overtog ved årsskiftet 1816/17? Hvad kunne Oldsagskommissionen bygge på af forudsætninger tilbage i 1700-årene, og hvilke internationale forbindelser og inspirationer gjorde sig gældende? Symposiet bragte nyt for dagen. Da Nationalmuseet fejrede sit 100-års jubilæum i 1907, var det Oldsagskommissionens første sekretær, litteraturprofessoren Rasmus Nyerup, søn af en fynsk fæstebonde og med en H.C.

Andersen-agtig karriere, der fik æren for at være Nationalmuseets grundlægger. Han fik endda en minde-eg af cement opmuret i Prinsens Palæ's gård. Efter symposiet i maj 2007 er han ikke længere helt alene om æren, ja måske var hans rolle endda ikke den afgørende. Biskop Frederik Münters rolle kan man i hvert fald ikke komme uden om, når en ny vurdering skal anlægges i dag.

I 2002 modtog jeg en bogpakke med Oldsagskommissionens præsteindberetninger, vedlagt forslaget om at afholde et symposium. Bog og idé kom fra tidsskriftet *Skalks* redaktør Christian Adamsen, og tanken blev konkretiseret og realiseret i tæt samarbejde med museumsinspektør Peter Pentz, Nationalmuseet. I erkendelse af, at det jo ikke kun er en samling og et museum, som i 2007 fejrer sit 200 års jubilæum, har Kulturarvsstyrelsen bidra-

get økonomisk til at muliggøre symposiet. Det er nemlig samtidig en markering af, at den systematiske, antikvariske virksomhed i Danmark tog sin begyndelse i 1807, og på dette punkt adskiller vort museum sig markant fra mange udenlandske museer, f.eks. det et halvt århundrede ældre British Museum i London.

Som en optakt til Nationalmuseets jubilæum blev opmærksomheden fanget af Tove Jakobsens publicering og kommentering af Oldsagskommissionens mødeprotokoller i *Acta Archaeologica* vol. 78.1 (2007). Dermed blev væsentlige kilder til museets historie gjort tilgængelige for forskningen.

Til alle, som har bidraget på den ene eller den anden måde til symposiet, vil jeg gerne rette museets og min store tak, ikke mindst til redaktionen af *Aarbøger*.

Foreword

The National Museum of Denmark traces its history back to 22nd May 1807, when the Royal Commission for the Preservation of Antiquities was founded by an ordinance of King Christian VII. The collection created by the Commission was given the name the Museum of Northern Antiquities, although besides 'northern antiquities' the collection came to include objects from both the Middle Ages and Classical Antiquity as well as ethnographic specimens. Not until 1892 did it assume the name the National Museum, which the institution bears to this day. But the expression itself goes back further. As early as 1806 the librarian of the then University Library and later professor of literature Rasmus Nyerup used the term 'national museum'. The same year, in October 1806, he received a collection of antiquities which was placed in the University Library in January 1807, in the room above the Trinitatis Church in Copenhagen with an entrance from the Round Tower. In February 1807 three rune stones were set up in the niches of the Round Tower. The next collection of antiquities was received along with

a request to launch an active collection campaign, which Nyerup did on 12th March 1807 by sending out a printed call, the 'Request to Owners of Nordic Antiquities'. One can thus speak of a run-up period of around seven months before the Antiquities Commission was established in May 1807.

Rasmus Nyerup became Secretary of the Antiquities Commission in the first decade. At New Year 1816/17 he was followed by Christian Jürgensen Thomsen, who in 1832 had to move the now large collection to new premises at Christiansborg Castle. The growth in the collection continued, and in the course of the 1850s the museum took over Prinsens Palæ (the Prince's Mansion), where the National Museum has been based ever since. Thanks to a combination of private and state funding Prinsens Palæ has been considerably rebuilt and expanded, first in the 1930s and again in the 1980s. In the twentieth century the museum saw rapid expansion on the whole, and now no longer consisted of one locality, but had departments and properties spread all over the country.

The extent of C.J. Thomsen's work and his importance to the museum have been revealed in recent years, especially in *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1988 on the occasion of the bicentenary of his birth, and in Jørgen Jensen's book *Thomsens Museum* from 1992. But he was not appointed Secretary of the Antiquities Commission until 1817. The anniversary symposium in 2007, the papers for which are featured in this volume of *Aarbøger*, is mainly about the time before Thomsen and deals with the preconditions of the Antiquities Commission back in the eighteenth century, and with the international connections and inspirations that affected it. When the National Museum celebrated its centenary in 1907 it was Rasmus Nyerup who was credited as the founder of the National Museum. After the symposium in May 2007 it is now clear that the role of Bishop Frederik Münter was also crucial.

The idea of holding the anniversary symposium was fostered by publishing director Christian Adamsen, and was realized in close collaboration with museum curator Peter Pentz of the National Museum. The Cultural Heritage Agency has helped financially to make the symposium possible. As a preliminary to the National Museum's anniversary Tove Jakobsen's publication of and commentary on the minutes of the Antiquities Commission in *Birth of a World Museum* (2007) aroused attention. This made important sources for the history of the museum available to research.

To all who have contributed in one way or another to the symposium, I would like to express my own and the museum's great gratitude.

Translated by James Manley

Carsten U. Larsen
Nationalmuseets direktør 2002-08

Nuværende:
Direktør for Folketinget
Christiansborg
DK-1240 København K

Carsten.U.Larsen@ft.dk